

**IVAN IV. a vznik ruského
samoděržaví
Vláda Borise GODUNOVA a
období Smuty**

Dětství Ivana IV.

- Syn Vasilije III a Jeleny Glinské
- Narodil se 25.8. 1530
- 3.12. 1533 zemřel Vasilij III. → carevič Ivan IV zdědil trůn, regentkou je jeho matka
- Krvavé boje o moc mezi Glinskými, Šujskými a Bělskými
- Násilí a vraždy poznamenají povahu Ivana IV. , je nervní, bojácný, nevyzpytatelný
- 3.4. 1538 zemřela Jelena Glinská

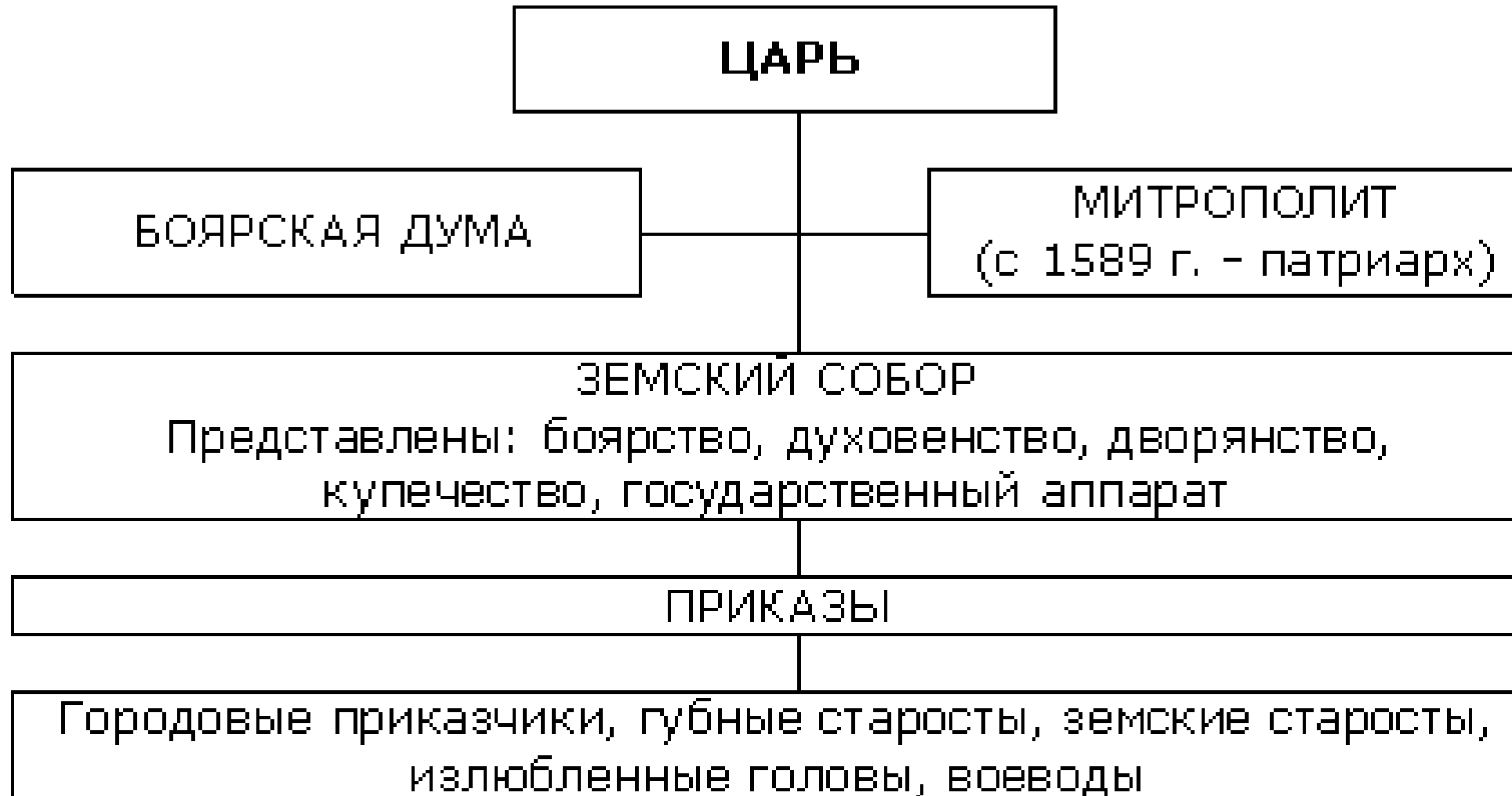

Василий III и Елена Глинская

Samostatná vláda

- V roce 1543 se ve svých 13 letech dopustil první vraždy → vražda účinná a rychlá zbraň
- **16.1.1547 korunován carem** → vládce „vseja Rusi“
- 3.2. 1547 se oženil s Anastázií Zacharjinovou - šťastné manželství, mají celkem 6 dětí – přežil pouze syn Fjodor. Manželka zemřela 7.8. 1560 → začíná temné období, krutovláda → získal přídvisko „Hrozný“
- 1549 – 1560 období reforem
- 1549 – nový vládní organ – Zemský Sněm (Земский Собор)

Политическое устройство русского государства в первой трети XVI века

Реформы Ивана XIV

„Car pravdy“

- Předsevzetí ukončit zkorumpovanost a mocichtivost bojarů
- Chce se stát „carem pravdy“
- Zvýšení daní
- Reorganizace soudnictví
- Územní reforma -> guby (okresy) → gubernie
- Reorganizace armády

- 1550 – vydán **Suděbník** - doplnění a upravení zastaralého Suděbníku z dob Ivana III.
- Reformy daňového systému
- Hl. měna – moskevský rubl
- Vojenská reforma (стрелецкое войско)
- 1551 – svolán velký církevní soubor (sněm)
  - Reforma církve
  - Z původní pokory ke starším, zkušenějším rádčům a představitelům církve změna politiky směřující k samoděržaví

Zahraniční politika Ivana XIV.

- <https://youtu.be/70msWaES2Ok?list=PLd5wpXgGfqK951wWCpoH2IKWrmonQM6Of>

Dobytí Kazaňského a Astrachaňského chanátu

- -> úspěchy v bojích
- Prvním úkolem Ivana IV. bylo pokračovat v záměru svého otce = dobýt Kazaňský chanát
- 1547 – Kazaň odolává velkému vojsku Ivana IV. a brání se i dalšímu tažení carovy armády v roce 1550
- Ivan Hrozný je ale rozhodnut pokořit Kazaň za každou cenu

- Vojsko se sto padesáti tisíci muži a sto padesáti děly
- Říjen 1552 – Kazaň dobyta
- 1552 – 1557 = genocida (masové vraždění vedlo k vylidnění kdysi kvetoucího chanátu)
- Stejný osud postihl i Astrachaňský chanát

Livonská válka

- Car začal prosazovat útok na Livonsko
- Carské vojsko pálilo v Livonsku města
- První porážky
- Ivan IV. tvrdí, že za první porážky může zrada bojarů
- Příměří → ztráta řady měst

Livonsko

Opričnina

- 1565 zavedení opričniny
- **Vyčlenění velkých území ze státní správy jako svůj vlastní úděl**
→ opričnina
- Do opričniny zahrnuta většina území Moskevské Rusi (20 měst na severu, 2/3 území)
- Ostatní území má být spravováno podle starého řádu → **zemština**
- K ochraně využívá strážců = opričníků

Opričníci

Tajná policie asi 6 000 mužů,
nosí černé oblečení, jezdí na
vraném koni

→ popravy a vraždy, rabování

Znaky: **Psí hlava a metla**→
vykousat a vymést zradu

Im alten Zeiten stach oft unter Dornen
Ein Tiger welches Blut wie Wasser in sich saff.
Aus viel Exempeln mich nicht eines zu bedien:
84 War nicht Baslowitz recht von dergleichen Stoff

Cíle opričniny

- Stanovení neomezené moci cara
- Boj proti samostatnosti bojarů

- **1570** - výprava proti Novgorodu – masakr, vyvraždění a vypálení města
- Moskva – poprava zrádců

Анатолий Рубин

Zrušení opričniny – r. 1572

- Krymský chán Gyrej vypálil Moskvu
- Opričninské vojsko nedokázalo zachránit město

Důsledky opričniny:

- neschopnost bojovat proti vnějšímu nepříteli
- samoděržavná monarchie
- těžká ekonomická krize
- významné rody vyvražděny, jejich půda a majetek zabaveny

Klady a zápory vlády Ivana IV.

- Ivan IV. byl nadaným vládcem
- dobře chápal, co potřebuje Rusko ku svému prospěchu, své záměry však prosazoval neadekvátními krutými metodami a svou zemi v konečném výsledku citelně poškodil – hluboká krize
- Ivan IV. zavedl reformy v oblasti správy, práva, vojenství a hospodářství, hlavním úkolem bylo posílení ústřední carské moci
- reformy vedly ke stabilizaci politického života státu, což se projevilo i v zahraniční politice
- za Ivanovy vlády se do Ruska poprvé dostal knihtisk (1564 Apostol)

- Ivan se snažil rozvíjet obchodní styky s evropskými zeměmi, například s Anglií nebo Holandskem
- Vypravil výpravy za Ural → počátek kolonizace Sibiře a Dálného východu
- Upevnil carskou moc → **samoděržaví**, neomezený vládce
- Vedl války s Livonskem

Smrt careviče

- 1581 konflikt mezi carem a jeho následníkem carevičem Ivanem → Ivan IV. ho uhodil železnou tyčí , po 4 dnech carevič umírá
- syn Dimitrij → je ještě malý, zrozen až z pátého manželství, které církve neuznávala
- Když Ivan IV. v roce 1584 zemřel a na jeho místo nastoupil bezdětný mladší syn Fjodor I. Ivanovič, znamenalo to konec dynastie Rurikovců.

Výsledky vlády Ivana Hrozného

- Hospodářský úpadek země, vyvolaný opričninskou a Livonskou válkou
- Stanovení samoděržaví – neomezená moc cara
- Oslabení moci bojarů
- Neměl důstojného nástupce
- Zotročení rolníků – zrušen „Jurijev den“

Kultura

- přestavba moskevského hradu Kremlu
- nová chrámová architektura – stanové chrámy
  - méně byzantských vlivů, využití domácích lidových prvků
  - Chrám Vasilije Blaženého v Moskvě
- Malířství – důraz na realismus
- Literatura
  - letopisy, dopisy a poselství Ivana Hrozného
  - počátky vědecké literatury
    - Encyklopedie vědomostí – tzv. Azbukovnik, Domostroj

Chrám Vasilije Blaženého

Chrám Vasilije Blaženého

- Byl postaven v letech 1555 – 1560 na počest vítězství nad Kazaní
- Původní název Pokrovskij sobor
- Osm samostatných kostelů
- Soukromá kaple Ivana IV.
- Stavitelé Barma a Postnik Jakovlev (podle legendy byl na příkaz Ivana IV. oslepen)

Fjodor Ivanovič (1584 – 1598)

- syn Ivana IV.
- „slabý tělem i duchem“
- měl k ruce vládní komisi
- Neschopen vládnout
Moskevské Rusi
- Skutečným vládcem se stává
Boris Godunov
  - > **konec dynastie Rjurikovců**

Boris Godunov (1598 – 1605)

- 1598 korunován ruským carem
- Schopný a inteligentní
- Z rodu moskevských bojarů
- Po celý život negramotný
- Uznáván odpůrci
- Bez morálních zábran

- Podezřívají ho z vraždy careviče **Dimitrije**
- **1589** povýšení moskevského metropolity **Iova** na patriarchu (jeho přítel a spojenec)
- **1587** - uzavřel na 15 let **příměří s Polskem**
- **1595** - „**věčný mír**“ se **Švédskem**
- Rusku byly **vráceny oblasti** ztracené v Livonské válce
- získal **přístup k Finskému zálivu**

Čemu čelil Boris Godunov?

- útokům bojarské opozice (Vasilij Šujskij)
- **1600** sucha a kruté mrazy v Moskvě
- **1601 – 1603** hladomor, lidé prchali do měst
- loupežení a drancování, krize
- 1605 smrt Borise Godunova (53 let)

Období SMUTY

Měli se vyřešit tři záležitosti:

- Politická – nezávislost Ruska
- Dynastická – kdo se stane carem
- Zotročení rolníků

- <https://youtu.be/QZPONK1JRBM>

курс подготовки к ЕГЭ

Правление Лжедмитрия I
(1605—1606)

- объявил себя императором
- закрепил приобретенных в голодные годы крестьян за дворянами
- отменил казни
- начал борьбу со взятками

A portrait of False Dmitry I, a Russian pretender to the throne. He is depicted from the chest up, wearing a red and black patterned coat over a dark garment. He has dark hair and is looking slightly to the right of the viewer. The background is dark and indistinct.

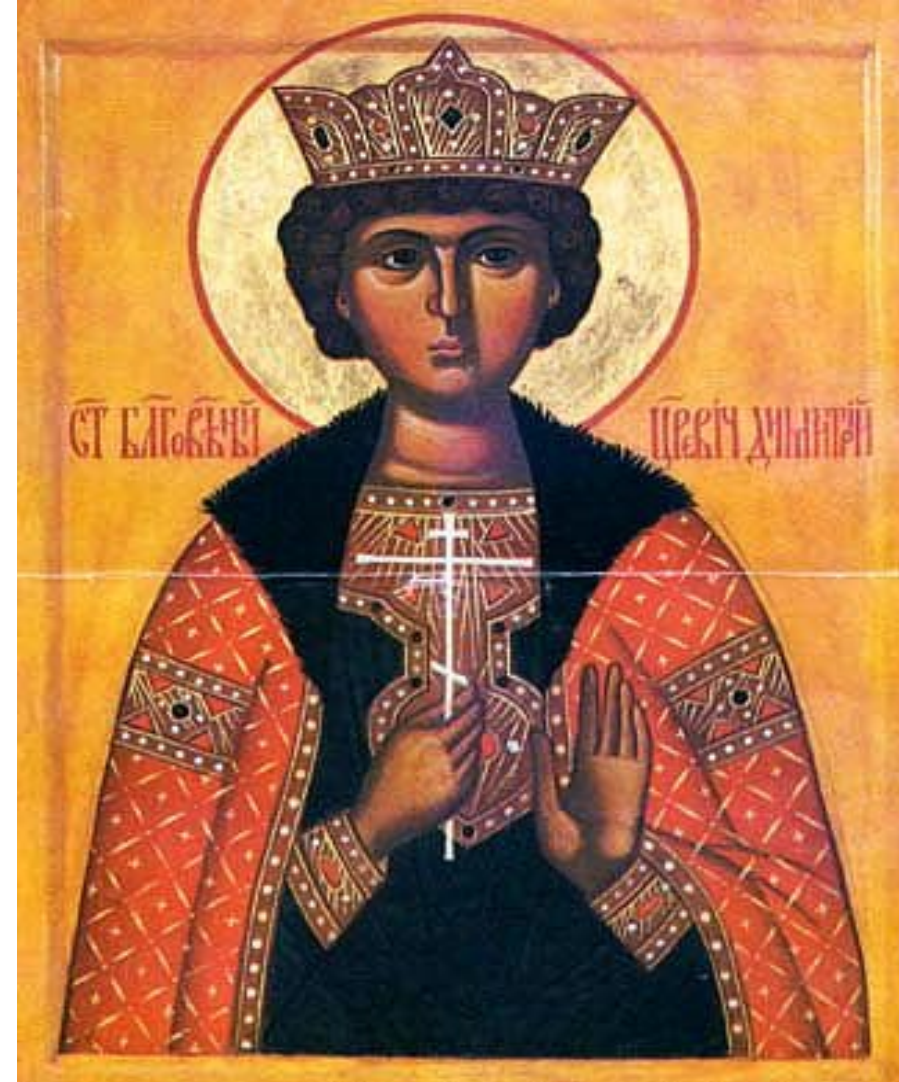
Etapy Smuty

- 1. 1603 – 1605 poslední roky vlády Borise Godunova, začátek smuty
- 2. 1605 – 1607 Lžedmitrij a rolnická válka
- 3. 1608 – 1613 švedsko-polská intervence a konec smuty

Příčiny Smuty

- Ekonomická krize – důsledek opričniny a Livonské války
- Hladomor – zemřelo kolem 1/3 obyvatelů Ruska
- Nevolnictví rolníků
- Nespokojenost bojarů s Borisem Godunovem
- Konec zákonné dynastie

- rok 1591 – smrt Fjodorova bratra Dimitrije
  - roku 1602 – příchod Jurije (Grigorije) Otrepjeva na polský dvůr
  - vydával se za Dimitrije
  - Jurij Otrepjev byl roku 1605 korunován carem
→Lžedmitrij I.
  - zorganizováno spiknutí bojarů v čele s Vasilijem Šujským
  - po smrti Lžedmitrije I. Šujskij byl korunován novým carem (1606-1610)
- 1606 – 1607 Bolotnikovovo povstání – kozáci, krvavě potlačeno

Lžidimitrij I.
- vládne v zájmu Poláci

Marina Mnišek

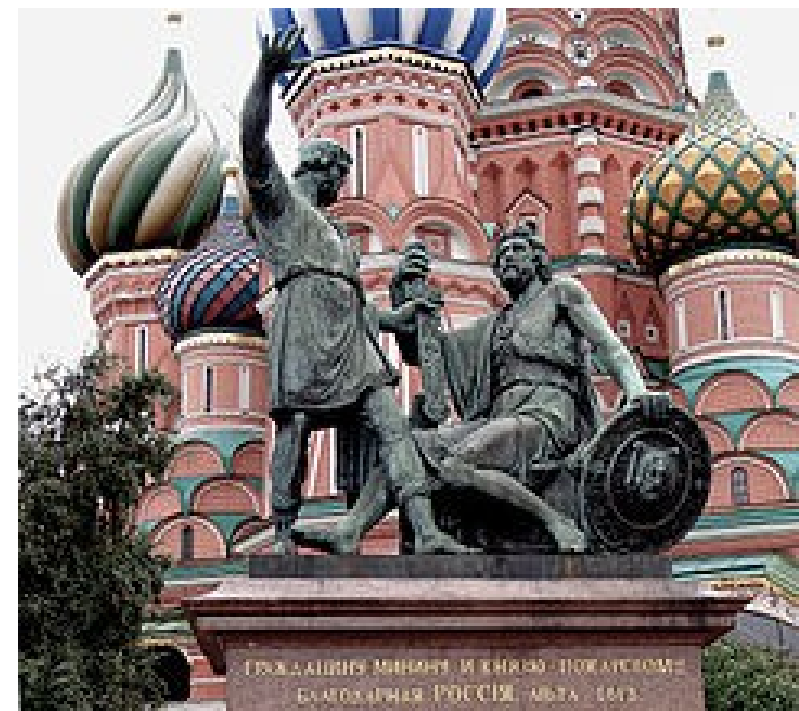
Lžidimitrij II.

- r. 1607 se objevil další samozvanec Lžidimitrij II.
- při tažení na Moskvu se usadil ve vsi zvané Tušino
  - „tušinskij vor“
- dne 11. prosince 1610 byl zavražděn vlastní stráží

Bojarská duma – Sedmibojarština 1610-1613

- Bojaři se dostali k moci
- Dohodli se s polským králem Zikmundem III, že carem bude jeho syn Vladislav
- Otevřeli bránu Moskvy pro polské vojsko
- 1613 – povstání: Minin a Požarský

Konec Smuty

- V roce 1613 na Zemském sněmu byl zvolen a prohlášen za cara Michail Romanov – příbuzný první manželky Ivana Hrozného
- Začátek dynastie Romanovců

Zdroje

- Švankmajer, Milan, *Dějiny Ruska*, Praha 1995
- Payne, Robert - Romanoff, Nikita, *Ivan Hrozný*, Praha - Plzeň 2008
- Serczyk, Wladislav, *Ivan IV. Car vší Rusi a stvořitel samoděržaví*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- SOCHROVÁ, Marie. *Dějepis v kostce: Novověk. Dějiny nové doby*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1997, 160 s. ISBN 80-720-0094-2.
- LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Vyd. 1. Plzeň: Ševčík, 2008. ISBN 978-80-7291-182-0.
- [www. panovnici.cz/ivan-iv-hrozny](http://www.panovnici.cz/ivan-iv-hrozny)
- <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/22432>
- <http://www.panovnici.cz/boris-fjodorovic-godunov#cv>